

37.091.3:: 811.163.41'243
811.163.41'243:929 Дешић М.
<https://doi.org/10.18485/kij.2024.71.1.5>

АЛЕКСАНДАР М. НОВАКОВИЋ*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 5. 12. 2023.
Прихваћен: 21. 3. 2024.

ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА МИЛОРАДА ДЕШИЋА РАЗВОЈУ МЕТОДИКЕ НАСТАВЕ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

У раду се сагледава допринос професора Милорада Дешића развоју методике наставе српског као страног језика, са циљем стварања јасније слике о правцима његових истраживања у овој области. Коришћена је дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником анализе садржаја. Грађу за ово истраживање чинили су објављени научни радови, библиографије, као и електронски каталог Народне библиотеке Србије. Истраживање је спроведено средином новембра 2023. године, а његови резултати показали су нам да се професионално деловање професора Милорада Дешића поклапа са периодом зачетка систематичнијих и организованијих проучавања у области методике наставе српског као страног језика. Током наставне и научне каријере показао је посвећеност у унапређењу наставне праксе и преданост у научном утемељењу методике наставе српског као страног језика: 1. радио је као лектор српског језика у иностранству, 2. обављао функцију управника Центра за српски као страни језик, 3. учествовао у организацији и уређивању зборника са научне конференције *Српски као страни језик у теорији и пракси*, 4. руководио писањем прве докторске дисертације из области методике наставе српског као страног језика и 5. научно приступао сагледавању фундаменталних теоријско-методолошких питања ове врсте наставе. У својим радовима се посебно бавио општететичким питањима – квалитетом уџбеника и приручника, иницијалним образовањем предавача и њиховим умрежавањем, али и изазовима усвајања акценатског и правописног система, односно различитих варијанти српског књижевног језика.

Кључне речи: методика наставе српског као страног језика, Филолошки факултет у Београду, Центар за српски као страни језик, Милорад Дешић, наставни и научни рад.

1. Увод

Изучавање српског као страног језика одувек је било мотивисано друштвеним разлозима. Павле Ивић (1998) и Мирјана Маринковић (2010) учевају да је још у средњем веку, а несумњиво и много раније, српски језик био један од

* aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

најзначајнијих дипломатских језика у Европи. Учили су га султани, обласни заповедници, али и други странци ради успостављања комуникације са српским домицилним становништвом. У прилог таквој тврдњи служи и четворојезични уџбеник за учење арапског, персијског, грчког и српског језика, који се чува у Библиотеци џамије Сулајеманија у Истанбулу. Његова вредност је у томе што представља изванредан извор за проучавање зачетака методике наставе српског као страног језика. Мисао о овој, данас признатој научној дисциплини, стварана је и у временима након пада Деспотовине, а посебно у време делања Вука Караџића и његових савременика. Александар Новаковић (2024) посебно истиче идеје Димитрија Владисављевића, учитеља при цркви Св. Спиридона у Трсту, који међу првима (ако не и први!) примећује да се српски језик не може предавати изворним говорницима и странцима на исти начин. Таква идеја о диференцијацији двеју методика/приступа свој пуни замах добија након Другог светског рата, када, како Остоја Ђурић (1984: 5) истиче, „српскохрватски [...] језик полако иде према породици светских језика”. Томе је посебно допринело организовано и удружено деловање државних институција и стручних појединаца који су препознали значај методике наставе српског као страног језика у развоју друштвеног и образовног система наше државе.

Подржани од стране својих матичних институција, лингвисти, истраживачи и наставници-практичари годинама су напорним радом стварали услове да методика наставе српског као страног језика постане самосвојна научна дисциплина. Велики је број активности морао да буде реализован да би ова научна дисциплина достигла садашњи ниво развијености. У првом реду је ту организација округлих столова, оснивање центара за изучавање српског као страног језика при катедрама за србистику, реализација научних скупова, објављивање зборника радова, акредитација мастерских програма српског као страног језика и посебних предмета, публикување уџбеника, приручника и научних радова, одбрана мастерских радова и докторских дисертација, креирање неформалних видова стручног усавршавања и реализација многих других активности. Окупљени око заједничке идеје, перјанице развоја методике наставе српског као страног језика постали су директори института, истраживачи, наставници-практичари и универзитетски професори. Ширећи идеју о важности и лепоти ове научне дисциплине, допринели су, са једне стране, стварању квалитетног наставног кадра, а са друге стране, пружању одговора на фундаментална теоријско-методолошка питања постављена још деведесетих година прошлога века. Судећи по броју радова забележених у двама библиографијама из области методике наставе српског као страног језика – Крајишник 1992 и Николић 2020, у првом реду су то чинили: Петар Вучковић, Божо Ђурић, Милорад Дешић, Весна Крајишник, Вељко Брборић, Ксенија Кончаревић, Оливера Дурбаба, Весна Ломпар, Небојша Маринковић, Јасмина Дражић, Јелена Ајдановић, Милка Николић, Биљана Бабић, Исидора Бјелаковић и Марина Јањић.

2. Методологија истраживања

2.1. Предмет и циљ истраживања

Организација два округла стола посвећена настави српског као страног језика (1984, 1986) и оснивање Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду (1986) представљају прекретницу у развоју методике наставе српског као страног језика. Несистематичан и стихијски приступ овој области замењен је организованом активношћу проучавања наставне теорије и праксе. За разлику од дотадашње праксе у којој се мало пажње посвећивало „анализи и уопштавању искустава” (Димитријевић 1984: 35) и, сходно томе, публиковању радова (Вучковић 1984: 10), у деценијама након одржавања наведених округлих столова и почетка рада Центра дошло је до повећања броја истраживача заинтересованих за реализацију систематичних истраживања, о чему нам сведочи библиографија радова објављених у периоду од 1991. до 2018. године.¹ Аутори монографија и научних радова су универзитетски професори, методичари наставе, истраживачи, лектори, докторанди и наставници-практичари. Нажалост, преглед доступне литературе и осталих извора показао нам је да нема истраживања у вези са доприносом који су појединци, пре свих, универзитетски професори пружили утемељењу и развоју методике наставе српског као страног језика. Спознање њиховог места и улоге на том путу значајно би утицало на разумевање законитости по којима се методика наставе српског као страног језика током претходних деценија развијала, али и трендова њеног развоја у (блиској) будућности. Зато бисмо овом приликом посебно издвојили ангажовање професора Милорада Дешића, вишегодишњег управника Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду и аутора више научних радова. Стога је предмет овога рада анализа доприноса професора Милорада Дешића развоју методике наставе српског као страног језика, са циљем стварања јасније слике о правцима истраживања у овој области.

2.2. Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Указати на важне етапе у развоју професионалне каријере професора Милорада Дешића.
2. Сагледати наставни и научни рад професора Милорада Дешића у области методике наставе српског као страног језика.

2.3. Методе и узорак истраживања

У складу са формулисаним предметом, циљем и задацима у овом истраживању смо користили дескриптивну методу и методу теоријске анализе са техни-

¹ Састављач библиографије је Милка Николић, професор Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу.

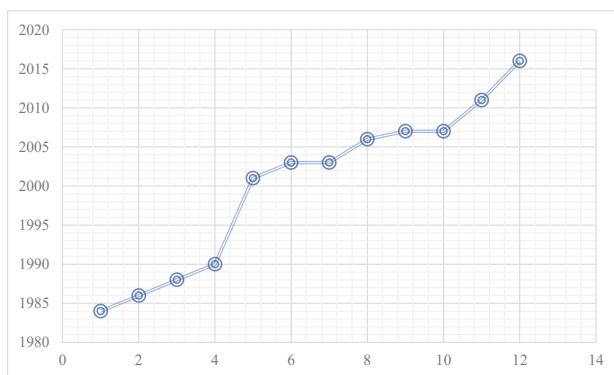
ком анализе садржаја. Грађу за ово истраживање чинили су објављени научни радови, библиографије, као и електронски каталог Народне библиотеке Србије. Истраживање је спроведено крајем новембра 2023. године, а сви прикупљени подаци су дескриптивно објашњени.

3. Анализа резултата истраживања

Професор Милорад Дешић је своју професионалну каријеру започео 1966. године, поставши асистент на Институту за српскохрватски језик у Београду. Током њеног трајања је, захваљујући раду и прегалаштву, из године у годину напредовао, обављајући велики број наставничких и научних послова. Према неписаном правилу, водећи се моделом својих еминентних професора и колега лингвиста/србиста, део своје пажње усмерио је ка реализацији научних истраживања и наставном раду у области наставе српског као страног језика. Две школске године (1967–1969) провео је, стичући прва искуства у универзитетској настави, на универзитету у Клермон-Ферану у Француској у својству лектора за српскохрватски језик (Спасојевић/Шћепановић 2006: 7). Касније је, на Филолошком факултету у Београду, биран у сва наставничка звања (доцент, ванредни и редовни професор) на предмету *Методика наставе српског језика*. Захваљујући константном раду и напредовању, професор Милорад Дешић обављао је функцију управника Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду од његовог оснивања 1986. године па све до 2008. године, када га је на том месту наследила професорка Весна Крајишник. Годинама је држао лекторске вежбе за студенте на семинарима за стране слависте које је организовао Међународни славистички центар, надограђујући знање и искуство у раду са страним студентима. Учествовао је у организацији прве конференције посвећене настави српског као страног језика *Српски језик као страни у теорији и пракси I*, која је била реализована (сада већ давне) 2006. године, а био је и уредник истоименог зборника радова објављеног 2007. године, у чијем је предговору указао да је за развитак методике наставе српског као страног језика „потребно велико ангажовање свих оних који се њиме баве у оквирима свога деловања, али и шире научне, културне и друштвене јавности” (Дешић 2007: 5). Такође, веома је водио рачуна о школовању наставног подмлатка, те је уједно и био ментор при изради првог доктората из области методике наставе српског као страног језика, који је одбранила Весна Крајишник 2005. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

Анализа библиографије радова професора Милорада Дешића, коју су сачинили Ивана Спасојевић и Михајло Шћепановић (2006), као и електронског библиотечног каталога, показала нам је да је објавио дванаест научних чланака – десет радова и два приказа – из области наставе српског као страног језика. Њихов утицај је у диспропорцији са њиховим бројем. Наиме, значај који објављени радови професора Милорада Дешића имају много је већи и шири

од онога што би се на први поглед могло претпоставити. Објављивани су у периоду од четири деценије, и то онда када је било потребно застати, осврнути се на урађено и предложити даље кораке у развоју (методике) наставе српског као страног језика, чији се почеци управо везују за оснивање Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету у Београду и учешће на округлом столу одржаном 1986. године. Већина радова је настала у периоду трајања његовог мандата на месту управника поменутог центра. Наиме, чак девет радова је објавио у периоду од 1986. до 2008. године, док је само један рад објавио пре², а два после окончања мандата (в. графички приказ). Такође је интересантно да је само један рад из наведене области објавио у часопису – *Књижевност и језик*, а све остале у зборницима радова са округлих столова и научних скупова/конференција – *Успех у учењу са становишта психолингвистике* (Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора), *Настава српскохрватског језика као страног* (Београд: Институт за стране језике), *Учење језика, комуникативни приступ и образовање наставника* (Нови Сад), *Савремене тенденције у учењу и настави страних језика* (Никшић), *Уџбеник у настави страних језика* (Никшић), *Педесет година Института за стране језике: 1953–2000* (Београд), *Настава језика у реформи образовања* (Никшић), *Српски као страни језик у теорији и пракси I* (Београд), *Шездесет година Института за српски језик САНУ* (Београд), *Српски као страни језик у теорији и пракси II* (Београд) и *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (Београд).³

Графички приказ 1. Хронологија објављивања радова професора Дешић

Професор Милорад Дешић је у различитим фазама своје професионалне каријере настојао да сагледа актуелна питања наставе српског као страног

² Александар Новаковић (2022) указује на чињеницу да је оснивање Центра у Београду представљало прекретницу у развоју методике наставе српског као страног језика, издвајајући запажања истраживача да се периоду пре његовог успостављања врло мало пажње посвећивало настави српског као страног језика.

³ Зборници су побројани уз поштовање хронолошког принципа.

језика. У томе му је умногоме помогло богато искуство стечено у настави (са странцима), али и активно управљање Центром. У првом објављеном раду из ове области – „Настава српскохрватског језика у француској средини: основне тезе” (1984) – сагледава изазове у настави српског језика у иностранству. Као важне смернице у унапређењу ове врсте наставе издваја неопходност формирања група према знању матерњег језика и према месту рођења, јер се, како професор истиче, користе једни поступци „кад је ријеч о рођеној дјечи у Француској”, а други „кад се ради о дјечи која су дошла из Југославије са одређеним познавањем српскохрватског језика” (Дешић 1984: 160). Том приликом професор Дешић успоставља разлику између наставе српског језика као завичајног и српског језика као страног и нематерњег. Наведеном питању, са становишта методичара наставе језика, приступа и у раду „Истраживања у методици наставе српскохрватског језика” (1985), у коме указује на постојање „наставе српскохрватског језика у специфичним условима”. Поред претходнопоменуте наставе „српскохрватског језика деце наших радника у иностранству”, препознаје и постојање наставе „српскохрватског језика као страног (у раду са странцима) и српскохрватског као језика друштвене средине (у раду са припадницима других народа и народности у Југославији)” (Дешић 1985: 178). Питањем проблематике наставе српског као страног језика бави се у приказу зборника са округлог стола *Настава српскохрватског језика као страног*, одржаног октобра 1986. године.⁴ У чланку „Проблеми наставе српскохрватског језика као страног” (1988) систематично образлаже наставне проблеме издвојене у рефератима учесника округлог стола: повезаност наставе српског језика као страног са социолингвистиком, психолингвистиком, контрастивном анализом, недоумице у вези са обрадом граматичких питања или питања постојања плана, програма и квалитетних уџбеника. Посебну пажњу усмерава ка радовима угледних лингвиста и наставника: Ранка Бугарског, Зденике Гудељ-Велаге, Радмила Маројевића, Зоре Вукадиновић, Миљенка Ковачићеска, Зорана Гачића, Дарка Жигића, Зорана Хамовића, Часлава Стојановића, Вере Васић, Љубице Живановић, Владиславе Петровић, Весне Пожгај, Здравка Игњатића. Затим, у раду под називом „Настава српскохрватског језика као страног – досадашња искуства и наредни задаци” (1990) професор Дешић у настави српског као страног језика види могућност да се наша држава повеже са пословним партнерима у другим земљама тако што ће им се омогућити да и сами уче наш језик. Као важна места на којима то, у, тада, тридесет година дугој традицији подучавања српског као страног језика, издваја институте (Институт за стране језике у Београду), факултете (Центар за српскохрватски као страни језик Филолошког факултета у Београду), центре за учење страних језика (Центар за културу и образовање у Београду, Центар за учење страних језика у Загребу) и народне и радничке универзитете („Владимир Дујић”, Београд; „Радивој Ћирпанов”, Нови Сад). Том приликом сагледава

⁴ Александар Новаковић (2022: 11) организацију наведеног округлог стола види као функционалну помоћ теоријско-методолошком утемељењу методике наставе српског као страног језика.

њихов број, рад по групама, трајање и типове курсева, наставне материјале (пре свега, уџбенике и приручнике), функционалност метода и ваннаставних активности, место и улогу завршних испита, те и стручну и методичку оспособљеност наставника (који су у том тренутку исказивали интересовање за усавршавањем у овој области). Стиче се утисак да се професор Дешић у каснијим годинама управо посвећивао детаљној обради питања која су годинама била држана по страни. У радовима „Српски језик као страни данас” (2003) и „Српски језик као страни у теорији и пракси” (2007) детаљније приступа сагледавању теоријских и практичних питања за, како у том тренутку истиче, „недовољно проучену област српског језика као страног”, у којој постоји „доста неријешених питања” (Дешић 2007: 267), али за коју чврсто верује да ће се тек развијати:

„Вјерујемо да ће се наредних година српском језику као страном посвећивати много већа пажња. Већим залагањем стручњака, србиста, настава ће постати квалитетнија, уџбеници ће бити бољи, појавиће се студије о значајним проблемима из ове веома комплексне области. Надамо се да ће ове напоре подржати наша држава и друштво у цјелини” (Дешић 2003: 67).

Као најважније проблеме наставе српског као страног језика издваја: 1. рад у хетерогеним групама (по матерњем језику, образовању, занимању, узрасту и сл.), 2. место реализације наставе (у изворној и странијој средини), 3. последице распада заједничке државе (познавање различитих варијанти српског језика), 4. бројност група, 5. дужину трајања течајева, 6. језик посредник који се користи у настави, 7. садржај наставних програма и његову реализацију у аутентичној језичкој средини, 8. упознавање културе српскога народа, 9. квалитет основних и помоћних наставних средстава и 10. функционалност завршних тестова. Такође, примећује да развитак наведене области зависи од степена умрежавања центара, лектората и катедри за учење српског језика као страног, али и броја научних скупова и публикација посвећених решавању различитих теоријских и практичних питања. Као значајна достигнућа у развоју ове врсте наставе издваја организацију научне конференције *Српски као страни језик у теорији и пракси*, одбрану докторске дисертације професорке Весне Крајишник *Лексички минимум српског као страног језика* (2005), увођење предмета *Српски језик као страни*, односно оснивање Центра за српски као страни језик при Филолошком факултету. У вези са последњенаведеним, професор Дешић у нешто раније објављеном раду „Двадесет година рада Центра за пракси као страни језик” (2007) сагледава функционисање најстаријег центра ове врсте у Републици Србији, пружајући детаљне информације о врстама и начину организације курсева, пореклу ученика, садржајима курсева, коришћеним наставним материјалима и научном раду запослених наставника. Том приликом указује на његов постепени раст и развој, како у погледу активности тако и у погледу броја ученика и редовно запослених наставника, јер се показало у пракси да „српски бренд није само шљивовица него и српски језик” (Дешић 2007: 11). Као важно питање наставе српског као страног језика у својим радовима издваја потребу образовања квалитетних кадрова. Овим питањем се посебно бавио у чланку под називом „Об-

разовање наставника српског језика као страног” (2006). И тада, баш као што је то случај и данас, српски језик су странцима (у нашој земљи и у иностранству) предавали „наши професори српског језика и књижевности, професори страних језика којима је матерњи српски, затим страни професори српског језика који су подучавали своје сународнике” (Дешић 2006: 127), али су се, како професор Дешић истиче, у тој улози налазили понекад и предавачи чија професија није била тесно везана за наставу српског (или страног) језика. Као узроке лошег савладавања српског језика издваја непостојање студија које би обучиле предаваче „за овакву релативно уску област”,⁵ због чега предлаже реформу наставних планова и програма, односно оснивање „студијске групе за српски језик као страни” (Дешић 2006: 127).⁶ Био је мишљења да би трећину таквог студијског програма требало да обухватају предмети из области методике наставе страних језика (посебно српског као страног језика), реализацију теоријске и практичне наставе у институцији у којој се учи српски као страни језик, али и основе српске културе и цивилизације – војсковође, уметнике, научнике, спортисте, ликовна и музичка остварења, филм, музику, позориште, религију и сл.

Посебан део опуса професора Милорада Дешића чине радови у којима се бавио питањем места и функције акценатске норме у настави српског као страног језика. У раду „Прозодијски елементи у настави српскохрватског језика као страног” (1986) истиче да се овом питању „поклања мало пажње, како у уџбеницима тако и у самој настави српскохрватског језика” (Дешић 1986: 106). Узрок таквом чињеничном стању препознаје у поступању наставника, који се питањем акцената баве само онда кад према плану и програму на њих дође ред, али и у нерешеним питањима школовања и усавршавања наставника који предају српски језик странцима. Побијајући тврдње квазилингвиста да српски језик не поседује четири акцента, изражава уверење да странци, уз одговарајући напор, могу научити, али и да странац треба да почне са учењем акцената од самог почетка. Веома је важно истакнути да професор Дешић посебну пажњу усмерава ка методама корекције грешака: „Најпре се исправља мјесто акцента, затим квантитет и на крају, кад се доста поодмакне у учењу, интонација” (Дешић 1986: 106). Посебно издваја функционалне акценатске вежбе, које би требало да током средњег течаја српског језика омогуће савладавање система кроз три фазе: 1. одређивање места акцента, 2. разликовање дугих и кратких акцената и 3. разликовање узлазне и силазне интонације. Иако не издваја четврту и/или пету фазу, посебно издваја савладавање неакцентованих дужина и логичког акцента, дајући примере из сопствене наставне праксе. У истом раду износи запажања о квалитету уџбеника и приручника.

Анализа научног опуса професора Дешића показује нам да је неретко у својим радовима пажњу усмеравао ка наставним материјалима који се користе

⁵ Такође, према мишењу професора Дешића, непостојање оваквог типа студија проузроковало је појаву тзв. „случајних лектора” (Дешић 2006: 129).

⁶ Александар Новаковић (2022) сагледава студијске програме српског језика као страног акредитованих након 2013. године.

у настави српског као страног језика, а чија је функција да наставу учине занимљивијом и знатно ефикаснијом. Најпотпуније сагледавање овог питања изнео је у раду „Озвучени уџбеник српског језика као страног” (2003), где под термином *озвучени уџбеник* подразумева уџбенички комплет који обухвата основни уџбеник, аудио-касету и компакт-дискове. Озвучавање уџбеника представља, према мишљењу професора Дешића, настојање да се ученицима из иностранства пружи „могућност да самостално раде и да се за краће вријеме оспособе за комуницирање на страном језику” (Дешић 2003: 199). Посебну пажњу усмерава ка објашњавању два термина: *звучни текстови* и *звучне илустрације*. Под *звучним текстовима* подразумева основне текстове лекција, текстове вежби и текстове речника, напомињући да их морају читати и интерпретирати најбољи спикери и глумци (како мушки тако и женски), који ће умногоме олакшати посао наставницима, чији говор „није толико изграђен да би послужио као узор, модел стандарда” (Дешић 2003: 200). Ова врста текстова односи се на артикулационе, морфолошке, синтаксичке, лексичко-семантичке и стилистичке вежбе. Посебну пажњу усмерава ка фонолошко-фонетским вежбама и месту гласовних промена, показујући (том приликом) своје богато искуство рада у настави српског језика као страног и изражавајући (још једном) уверење да квалитет споразумевања са саговорницима зависи од познавања српских акцената и изговора – екавице и јекавице:

„Познато је да се у српском језику користе два писма: ћирилица (основно српско писмо) и латиница. Странци треба да науче оба писма, полазећи од онога које им је ближе (Руси и Бугари од ћирилице, Пољаци и Италијани од латинице). Српски књижевни језик *богат* је и изговорима – екавским и ијекавским. Требало би да слушаоци са других језичких подручја потпуно владају једним изговором, али да донекле познају и онај други. Основни изговор биће онај којим се служи наставник: ако је он из Србије, биће то екавица, а ако је из Црне Горе или Републике Српске, биће ијекавица (вуковска, друкчија од хрватске јекавице)” (Дешић 2003: 202).

Посебно место би, према мишљењу професора Дешића, у озвученим уџбеницима требало да имају и снимљени говори познатих личности – уметника, научника, спортиста (Иве Андрића, Десанке Максимовић, Бранка Топића, Добрице Ћосића, Милорада Павића, Александра Белића и др.). Уз наведено, *звучне илустрације* би требало да оживотворе сам уџбеник, јер се комбинују са текстовима и ликовним прилозима. Под њима подразумева шумове изазване природним појавама, звукове разних предмета и направа, гласове животиња, паралингвистичке елементе (плакање, смејање, кашљање), музичке прилоге (фолклорне и друге мелодије).

Професор Дешић је током своје професионалне каријере пажњу усмерио и ка питању места српског језика након политичких превирања у бившој (заједничкој) држави. Наведено питање је отворио у горепомнутом раду „Озвучени уџбеник српског језика као страног”:

„Наиме, деведесетих година двадесетог вијека распала се Југославија, а тиме и српскохрватска језичка заједница. Од једног књижевног језика, српскохрватског (хрватско-српског односно хрватског или српског), са српском и хрватском варијантом, добили

смо три књижевна језика: српски, хрватски и бошњачки (који Бошњаци зову босанским). Разлози за овакав развој догађаја не леже у самом језику него су дошли споља, из друштва, као резултат друштвених промјена. Строго лингвистички гледано, и даље је у питању један језик, једна језичка структура, са више варијаната, али у социолингвистичком погледу, то јест државном, политичком, фигурирају три књижевна језика. Оно што се код нас десило одразило се и на наставу некад јединственог језика у свијету. Наиме, поред лектората и катедара српскохрватског језика, све више се оснивају лекторати и катедре посебних језика: српског, хрватског и бошњачког (босанског) језика. Значи да је конкуренција српском језику на страним универзитетима сада већа него раније (кад су конкуренти били, поред руског, бугарски, пољски и други словенски језици). Тиме је и обавеза лектора и професора српског језика као страног у данашње вријеме много већа. Свакако да је и држава обавезна да води далеко више рачуна о лекторатима српског језика у иностранству – избором добрих кадрова (што није увијек случај), снабдијевањем лектората наставним материјалима, упућивањем финансијске помоћи лекторима, како то раде друге државе (због изостајања такве помоћи тешко је наћи лекторе српског језика за неке земље) итд.” (Дешић 2003: 200–201).

Ипак, више пажње му је посветио у посебном раду под називом „Српски језик као страни у БХС контексту” (2011). Анализирајући друштвено-историјска дешавања, професор указује на појаву још једног – црногорског – као четвртог језика. Према речима Вељка Брборића (2006: 417), у свом правописном раду није учествовао у расправама вођеним током времена „правописних страсти” и превирања. Заступао је став да предавачи српског као страног језика треба да постепено своје ученике упознају са основним особинама хрватске језичке варијанте, изражава наду да ће то исто чинити и они који на хрватској територији предају свој језик. Другим речима, разрешење политичких проблема проналази у интегралном приступу, који ће омогућити „полазницима да своја знања и вјештине максимално искористе у свакодневном животу” (Дешић 2011: 188). Међутим, и сâм истиче да су за такав вид ангажовања наставника потребни додатни напори за припрему и упознавање друге језичке варијанте: посебно појединачних разлика у лексичком, морфолошком и правописном систему. У вези са последњим, у два рада сагледава место правописа у настави српског као страног језика. Најпре то чини у раду „Правопис у настави српског језика као страног” (2001), у коме посебно разматра функцију правописа у приручницима за учење српског језика као страног, закључујући да, и поред његове важности, није заступљен у довољној мери. Ово питање додатно разрађује у раду „Ортографија и ортоепија у српском као страном језику” (2016). Говорећи о карактеристикама српског правописа, као најчешћа питања издваја: 1. екавски/ијекавски изговор, 2. место и врсте акцената, 3. писање „критичних сугласника”, 4. коришћење ћирилице/латинице, 5. писање великог и малог слова, 6. састављено/растављено писање речи и 7. писање интерпункцијских знакова.

Закључак

Досадашњи истраживачки рад у области методике наставе српског као страног језика показао нам је да су на путу њеног утемељења и развоја важну улогу имали бројни универзитетски професори, лингвисти, праваци срби-

стичке науке, истраживачи и наставници-практичари. Без икакве намере да умањимо значај сваког од њих појединачно, а уз обећање да ћемо се њиховим научним радом опширније бавити у блиској будућности, одлучили смо се да у овом раду представимо наставно-научна достигнућа професора Милорада Дешића, чије се професионално деловање поклапа са периодом зачетка систематичнијих и организованијих проучавања у области методике наставе српског као страног језика. Својим радом професор Милорад Дешић је допринео подизању угледа универзитета, али и целокупном развоју методике наставе српског као матерњег и методике наставе српског као страног језика. Током наставне и научне каријере показао је посвећеност у унапређењу наставне праксе и преданост у научном утемељењу методике наставе српског као страног језика. Своју каријеру градио је обављајући послове лектора, доцента, ванредног и редовног универзитетског професора, а део свог научног рада и промишљања посветио је питањима развитка наставе српског као страног језика, унапређењу методике и неговању наставног подмлатка. Рад на месту управника у Центру за српски као страни језик и успешан контакт са великим бројем студената из иностранства представљају само један мали сегмент његовог професионалног рада, који су ипак довољно разгранати да пруже непроцењиво искуство у коме су утемељене све њене остале наставно-научне активности. Међу најважније подухвате професора Милорада Дешића издвојили бисмо учешће у организацији и уређивање зборника са научне конференције *Српски као страни језик у теорији и пракси*. Важан допринос утемељењу методике наставе српског као страног језика пружио је својим научним деловањем и објављивањем значајних научних радова, у којима се посебно бавио општеметодичким питањима наставе српског као страног језика – квалитетом уџбеника и приручника, иницијалним образовањем предавача и њиховим умрежавањем, али и изазовима усвајања акценатског и правописног система, односно различитих варијанти српскога књижевног језика. Иако је у својим радовима обрађивао теме изнете у насловима радова, врло често је умео да у одговарајућем делу рада проговори о већем броју проблема и недоумица у вези са наставом српског као страног језика. Уз све наведено, био је ментор у изради прве дисертације у области наставе методике српског као страног језика. Успостављајући праву меру између наставних потреба и научних захтева, професор Милорад Дешић је током четири деценије бављења методиком наставе српског језика умео да, са одговарајуће временске дистанце, сагледа урађено и предложи даље кораке за сигуран развитак (методике) наставе српског као страног језика. Посебно место у његовим радовима заузимају ставови о потреби образовања кадрова који би странцима предавали српски као страни језик, односно покретање публикација у којима би се радови из ове области објављивали. Из данашње перспективе бисмо рекли да је добар део савета прихваћен – акредитоване су посебне мастер (и основне) академске студије за школовање предавача, а и постоји већи број публикација у којима истраживачи могу објављивати резултате својих истраживања. Ипак, још увек не постоји часопис у коме би се публи-

ковали искључиво радови из области методике наставе српског као страног језика, чиме би још једно предвиђање професора Дешића било остварено.

ИЗВОРИ

Дешић 1984: М. Дешић, Настава српскохрватског језика у француској средини, у: *Успех у учењу са становишта психолингвистике*, Београд: Институт за експерименталну фонетику и патологију говора, 160–161.

Дешић 1986: М. Dešić, Prozodijski elementi u nastavi srpskohrvatskog jezika kao stranog, у: Р. Vučković (ur.), *Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*, Београд: Institut za strane jezike, 106–108.

Дешић 1988: М. Dešić, Problemi nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog, *Književnost i jezik*, XXXV, 78–79.

Дешић 1990: М. Dešić, Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog: dosadašnja iskustva i naredni zadaci, у: Ј. Vučo (prir.), *Učenje jezika, komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika*, Novi Sad: Institut za strane jezike i književnosti, 233–237.

Дешић 2001: М. Дешић, Правопис у настави српског језика као страног, у: Ј. Вучо (ур.), *Савремене тенденције у учењу и настави страних језика*, Никшић: Филозофски факултет, 71–77.

Дешић 2003: М. Dešić, Ozvučeni udžbenik srpskog jezika kao stranog, у: Ј. Vučo (prir.), *Udžbenik u nastavi stranih jezika*, Nikšić: Univerzitet Crne Gore, 199–205.

Дешић 2003: М. Дешић, Српски језик као страни данас, у: П. Вучковић (ур.), *Педесет година Института за стране језике: 1953–2000*, Београд: Институт за стране језике, 63–67.

Дешић 2006: М. Дешић, Образовање наставника српског језика као страног, у: Ј. Вучо (ур.), *Настава језика у реформи образовања*, Никшић: Филозофски факултет, 126–129.

Дешић 2007: М. Дешић, Двадесет година рада Центра за српски као страни језик, у: М. Дешић (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 7–11.

Дешић 2007: М. Дешић, Српски језик као страни у теорији и пракси, у: С. Танасић (ур.), *Шездесет година Института за српски језик САНУ: Зборник радова I*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 267–271.

Дешић 2011: М. Дешић, Српски језик као страни у БХС контексту, у: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језику теорији и пракси II*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 187–195.

Дешић 2016: М. Дешић, Ортографија и ортоегија у српском као страном језику, у: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 125–129.

ЛИТЕРАТУРА

Брборић 2006: В. Брборић, Вељко, О правописном раду Милорада Дешића, *Српски језик: студије српске и словенске*, 11, 1/2, 417–425.

Вучковић 1984: Р. Vučković, Srpskohrvatski jezik i strani jezici u institutu, u: Р. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 9–12.

Димитријевић 1984: N. Dimitrijević, Uslovi modernizacije srpskohrvatskog jezika kao stranog, u: Р. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 34–40.

Ђурић 1984: О. Ђурић, Uvodna reč, u: Р. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*, Beograd: Institut za strane jezike, 5–8.

Ивић 1998: П. Ивић, Преглед историје српског језика (приредио Александар Младеновић), Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Крајишник 1992: V. Krajišnik, Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990), *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4, 184–203.

Маринковић 2010: М. Маринковић, Српски језик у Османском царству: Пример четворојезичног уџбеника за учење страних језика из библиотеке султана Махмуда I, *Славистика*, 14, 280–298.

Николић 2020: М. Николић, Библиографија српског као страног језика (1991–2018), у: В. Крајишник (ур.), *Српски језик као страни у теорији и пракси IV*, Београд: Филолошки факултет, 593–623.

Новаковић 2022: А. Новаковић, Анализа студијских програма српски као страни језик на филолошким и филозофским факултетима у Републици Србији, *Методички видици*, 13, 13–39.

Новаковић 2024: А. Новаковић, Завештање Димитрија Владисављевића: прва граматика за учење савременог српског као страног језика?, *Исходишта*, X (у припреми).

Спасојевић/Шћепановић 2006: И. Спасојевић, М. Шћепановић, Биографија проф. др Милорада Дешића, *Српски језик: студије српске и словенске*, 11, 1/2, 7–8.

Aleksandar M. Novaković

CONTRIBUTION OF PROFESSOR MILORAD DEŠIĆ TO THE
DEVELOPMENT OF TEACHING METHODOLOGY OF SERBIAN
AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

The paper examines the contribution of professor Milorad Dešić to the development of the teaching methodology of Serbian as a foreign language. The aim is to create a clear picture of research directions in this area. We used the descriptive method and the method of theoretical analysis with the content analysis technique. The material for this research was published scientific works, bibliographies, as well as the electronic catalog of the National Library of Serbia. The research was conducted in mid-November 2023, and its results showed us that the professional activity of Professor Milorad Dešić coincides with the period of the beginning of more systematic and organized studies in the field of teaching methodology of Serbian as a foreign language. During his teaching and scientific career, he showed commitment to the improvement of teaching practice and dedication to the scientific foundation of the methodology of teaching Serbian as a foreign language: 1. he worked as a lecturer of the Serbian language abroad, 2. he served as the manager of the Center for Serbian as a Foreign Language, 3. he participated in the organization and editing of the proceedings of the scientific conference Serbian as a foreign language in theory and practice, 4. supervised the writing of the first doctoral dissertation in the field of teaching methodology of Serbian as a foreign language and 5. scientifically approached the overview of the fundamental theoretical and methodological issues of this type of teaching. In his works, he particularly dealt with general methodological issues – the quality of textbooks and manuals, the initial education of lecturers and their networking, but also the challenges of adopting the accent and spelling system, that is, different variants of the Serbian literary language.

Keywords: methodology of teaching Serbian as a foreign language, Faculty of Philology in Belgrade, Center for Serbian as a Foreign Language, Vesna Krajišnik, teaching and scientific work.